

euw der
van allerlei
ij gerefor-
agter der
die kerk
en bestaat
geestelijke
nenkomen.
met laag
et worden
dijk ver-
onden aan
zoo'n dijk
egen alles,
Wanneer
in ook de
dijken, dan
inge land
innen dien
de hoeven
vorden van

maar zoo
en men niet
ik kwamen
tusschen
nvloed van
gedachten
Dit hindert
komt maar
welke ge-
aanbrusht
ad de dijk
en zich uit
room, er is
ereld.

id is, dan
tusschen
Hervormde
organisatie,
e van 1816
een plant-
stormvloed
maar die
nog de ge-
ze dubbel-
tot stand
leent niet

vruchtbare
shonk, lief-
ven, ook in
st met alle
n nu: laat
entformule
een klein
erde groep
te doeleen-
lijk erfdel
an zichzelf
schier onge-
werken in
e belijdenis
ivindalisme.
lichten: dat
bbelzinnige,
een geheel
atie.

er op, dat
te meening
zij ook nu
indien wij
toch wel
L's behoog,
en: Het is
lijdenis het
ard Brom
e in Neder-

lik aandoen
mensowark
Katholiceis-
sen stof om
vervormen,
altijd vast-

ze Ee'sche
de natuur-
g iets heb-
beweeglijk-
het eerder
stelijk door
it. De kerk
r niet over
erstrooming
ok bij duin-
sief als bij
nt, neen —
aafd wor-

en, dat dat
n valt. Een
d noodzake-
die buiten
komen, men
denis aller-
t het leven
belijden der
tegen den
nte, de na-
ergeve nog
ontstaansge-
rende kracht
ische bevel-

vraagt zich

af, hoe in deze Ee'sche redenen de Lantersche weer-
te vinden zijn en de geschriften van dezen hoog-
leeraar. Men vraagt zich af, hoe Karl Barth het
vinden zou met zoo'n menschenwerk als een be-
lijdenis altijd is, wanneer ze hier gepredikt wordt
als een dijk, dien de reorganisatoren der Ned. Herv.
Kerk hebben aan te leggen om den kerkpolder.
Men staat met minder voor de vraag, hoe in deze
dijk-rede de eenheid te bewaren is met uitspraken
als deze:

Zoowel de H. Schrift zelve, als de lezer der H.
Schrift, insoverre hij door het getuigenis des Geestes
het Woord Gods heeft verstaan, is norm der waar-
heid.

Want, tenzij dit woord nader verklaard, en in
zijn formuleering wezenlijk veranderd worde, zet
het de deur weer open voor de machten, die den
dijk van binnen uit beschadigen, en die dat
kunnen doen met de bewering, dat ze hem zoo
helpen eeren, want het paradoxaal karakter der
waarheid vordert het werk der ongebroken dijk-
doorsteking van binnen uit.

Ja, het beeld van den dijk is wel iets anders
dan dit:

Het is inderdaad een dwaze gewoonte van de men-
schen, om over „orthodoxy“ te spreken als over
iets, dat loom en aam en alledaagsch is. Orthodoxie
is veelal het gevaarlijke evenwicht van een man
achter woest hollende paarden, die hier schijnt te
bukken en daar over te hellen, en die toch in elke
houding de gratie bewaart van een standbeeld en de
juistheid van een wiskundige.¹⁾

Denk niet aan woeste paarden, maar opgezwepte
gulven, en ge zult moeten erkennen, dat het beeld
van dien heelemaal niet gevaarlijken, maar gevaar-
afwerenden dijk in deze gedachtensfeer nu niet zoo
heel natuurlijk is.

Over die afgescheidenen zwijgen we nu maar.
Prof. Haitjema kon weten, dat zij niet een deel
van den kerkpolder hebben willen overgeven aan
den stroom, en zichzelf hebben willen indijken,
maar dat zij zichzelf in den stroom zagen opge-
nomen en hem te boven wilden komen; zij be-
trekken ook de kerk en haar vorm en belijdenis
in hun geloofsleven met zijn praktijk. Wie hen
als niet-geloovig op dit eene punt wil voorstellen,
moet zich toch ook rekenschap geven van hún
bewering, dat het op niet-geloof neerkomt, als men
het niet waagt met de praktische en actuele door-
voering van wat men houdt voor den wil van
God.

Prof. Haitjema heeft een vrager beantwoord daar
in Ee:

Wat kunnen gewone gemeenteleden daartoe doen,
vroeg een der aanwezigen. Dat is dit, antwoordde
prof. Haitjema, dat in de gemeenten een klankbodem
kome, welke de roep om reorganisatie veelvuldig
versterkt, zoodat de hogere besturen niet aan de
klem kunnen ontkomen, maar uit en van de gemeente
gedwongen worden de belijdenis weder te handhaven.

Hij bedenke, dat hiermee niets opgelost wordt,
als men de oplossing, die de Gereformeerden heb-
ben gevonden (Gods wil doen en Hem de uitkomst
laten) als niet-geloof verworpen wordt. Als de
hogere besturen niet meer aan de klem van de
roepende menschen (de helft plus één) ontkom-
men kunnen, zal dat dan de oplossing zijn? Maar
de gereformeerden hebben gezegd, niet te kunnen
ontkomen aan de klem van de roepstem van G. d.
In de lijn van Prof. Haitjema's andere redenen
zou liggen de erkenning, dat dat een beetje meer
op geloofsheroïsme lijkt, dan de afgeperste triomf
van „hogere besturen“, die dan eindelijk wel eens
zouden kunnen komen te bukken voor een meer-
derheid die zegt: en nu we de kans zien, de vuist
op tafel te leggen, met succes, nu zeggen we:
het moet maar eens uit zijn: wij willen eindelijk
reorganisatie. Ik kan het niet helpen: ik zie in
afscheiding en doeleentie meer „paradoxalen“ moed,
dan in Prof. Haitjema's verwerping van die twee.
Afscheiding en doeleentie hebben de hollende paar-
den gezien en er mee te doen gekregen. Maar Prof.
Haitjema heeft er nog dagelijks oovrede mee, dat
de reparatie van den dijk der waarheid, dien slaper-
dijk, geschiedt binnen de omdijking van de regle-
menten. Die reglementen-dijk staat nog altijd
recht op en wordt noch van buiten door de zee,
noch van binnen door de zochten der reorgani-
satoren gebroken.

Als ik het niet te verkeerd zie, is dat toch wel
zoo erg, dat van Prof. Haitjema gevraagd mag
worden, de kwestie niet af te doen met het etiket
van geloof of ongelooft ter zake van wat God kan
en wil.

Indien de Gereformeerde kerken een deel van
den polder, gelijk het heet, opnieuw hadden inge-
dijkt, dan moest die dijk een andere zijn dan die
waarachter Prof. Haitjema zegt te wonen. Maar
het is dezelfde belijdenis. Wij hebben geen
nieuwen dijk gelegd, alleen hebben we den
reglementendijk losgelaten. Want die is heusch wat
meer dan een plantsoentje; hij was de groote dijk,
die de zee der reorganisatiegolven nog steeds wil
weren van het polderland der kerk. Laat men dien
dijk eerst eens aanpakken: het reorganisatiewater
moet den polder in, en wie deze zee helpt weren
en verbieden door achter den dijk te blijven zitten,

heeft geen reden, om hen, die over belijdenis en
kerk anders denken, op zij te zetten met de door
hen niet aanvaarde bewering: ongelooft.

„Het ongelooft“ van voor 40 jaar, en een stem achter den „dijk“: een stem en nog een stem.

Nu we toch aan de doeleentie bezig zijn, zooals
zo door Prof. Haitjema wordt besproken te Ee, is
het goed, ons te herinneren, dat het op verschil-
lende plaatsen de tijd is voor de herdenking van
de doeleentie, plaatselijk vóór 40 jaar geschied. In
de „Geld. Kb.“ schrijft dhr G. v. Zeggelaar te Bant-
dorp over de eerste weken van Maart 1887:

Met de Syn. org. braken deze week de kerken
van Heinenoord (vacant) en Nw. Vennep, waar de
predikant niet moeging. Het aantal „ontkomen ker-
ken“ bedroeg nu ruim 20.

„De Standaard“ van 2 Maart meldde, dat Zondag-
morgen te Bennekom vóór den aanvang der gods-
dienstoel, verschenen de burgemeester van Ede en
Ds. Creutzberg met een ouderling uit Arnhem. Kerk-
voogden weigerden het bevelhuis, zoodat zij terug-
keerden. Ds. Eisma trad voor een buitengewoon groot
gehoor op, waarbij honderden uit omliggende gemeen-
ten.

Te Ondewater sprak de geschorste pred. Ds. Winckel
in de Chr. School voor een zeer groot gehoor.

Het Class. Bestuur van Rotterdam schorste Ds. Woud-
stra van Maassluis, daar hij „duidelijk had getoond
niet de Reformatie der Kerken te zijn ingenomen“.

Te Middelburg werd Ds. Klaarhamer geschorst we-
gens bijwoning van het Congres.

Met het uit Voortuizen aan de Tweede Kamer
gezonden adres tegen den vaccine-dwang werd deze
week adhezie bevestigd door 864 maerderjarige inge-
zetenen uit Dordrecht en Zwijndrecht; verder kwam
een adres van de Herv. Gem. uit Montfoort met
220 namen en uit Broek op Langendijk met 124
handteekeningen.

Hoe de hartstochten aan het gislen waren, toonde
wel een ingezonden stuk in de „Kerkelijke Courant“
— het orgaan der Herv. Synode — van 19 Febr.
'87. We halen er enkele zinnen uit aan ter illustra-
tie van ons motto: „Heeft de Synode het recht
en de macht om bijv. te Amsterdam een half dozijn
geordende predikanten uit hun ambt te ontfetten (meer
dan verdient trouwen!) en niet om een ongeordend
kwaajongen den toegang tot Kootwijks kerk te be-
letten?... Heeft de eerste de beste kwaajongen het
recht om bijv. op Kootwijks kerk aan de Herv. Gem.
toescheurende domineestje te spelen — men late hem
dan, hale de schouders op en ga voorbij. Maar heeft
hij dat recht niet — men verbiede en boette hem,
geve hem twel verdiende pak slaag, en jage hem
weg, opdat het Heilige niet verder gelasterd wordt.
Of moet hij daar eerst zijn 25-jarig jubilee vieren,
voor en alker de Kerkbesturen hun plicht doen?“

Te Leiderdorp deed de Burgemeester zijn plicht...
Maar dan volgt hieruit, volgens de wetten der een-
voudigste en alleroverbiddelijkste logica, dat de bur-
gemeester te R. K. Anj. Vh. Kw. en in al die andere
„beroerde“ plaatsen hun plicht hebben verzaakt en
verzuimd en dus op hun respectieve nummers behoo-
ren gezet te worden. Of — is de schuld bij de hooge
Kerkbesturen, die de hulp van politie enz. niet in-
roepen?... Hoe komt het dat men alle berichten
over uitroeden, opzeggen, afzweren enz. (zooals die
„beroerders“ of „doeleerders“ dat noemen) overal leest,
niet in de Kerkel. Ct.? Leest men dat weekblad,
dan krijgt men den indruk alsof alles overal is pour
le mieux dans la meilleure des Eglises possibles.“

Laat men aan weerszijden van den reglementen-
dijk eens over deze dingen nadenken: het kan, na
40 jaar, rustiger geschieden, en het laatste woord
is gelukkig niet te Ee gesproken.

Of zullen we rusten in het vers van Dr Gunning
dat Ds. P. v. Dijk aanhaalt in zijn Kroniek in
het „Geref. Theol. Tijdschr.“:

Blijft gij maar zoon der scheiding
Is Jezus nu verblijding
Dan is het overal goed
Bij Geelkerk of bij Assen...
Ik heb nog nooit bevonden
Dat 'smenschen zielewonden
Genezen door 'n Kerk.
Maar als Hij tot ons nadert
Ons bij Zijn kruis vergadert
Dan wordt de zwakste sterk...

Dr Gunning zal wel weten, dat er velen zijn,
die meenen, dat Jezus niet komt tot ons zonder
de kerk en dat hij het kruis heeft geplant en
verdragen ook om de gensade van de kerk te
geven en zijn loon ook in haar leven te ont-
vangen. Blijft gij maar, waar ge zijt, zegt de een.
Geef mij mijn loon, vraagt in de ooren van den
ander de Gekruiste. Voelt men niet, dat dit met
leelijkheid niets te maken heeft?

En weer roepen ze van twee kanten tegen den
dijk.

En ondanks alle roepen om eenheid en liefde,
dat speciaal van de eene zijde van den mensche-
lijken en na 40 jaar nog gansch onbeschadigden
reglementendijk te beluisteren valt, blijft de neiging
tot het uitspreken van het onderscheid en het ty-
peeren daarvan, onbedwingbaar, ook bij de
sterkste eenheid-roepers. Dr Gunning wil
zelfs op zijn studeerkamer de schapen
rechts, en de bokken links plaatsen, rechts en
links van den man, die „alle ellendigen liefhad“.
Hij schrijft in „Pniel“ over zijn studeerkamer:

Elk open plekje aan muur of deuren is ook beplakt
of behangen met portretten-uitknipsels. Ge kunt bij
mij vinden Luther en van Bodelschwingh, den eersten
en den tweeden Generaal van het Hollsleger, Vinet,
Santa Teresa en Sint Franciscus van Assisi. Mijn

jongste acquisitie is een uitknipsel uit het Utrechtsch
Dagblad van de vijf „geëxcommuniceerde dominees“,
die om hun ongehoorzaamheid aan Assen's besluiten
onwaardig verklaard werden Woord en Sacramenten
in hun kerk te bedienen. Zij hangen rechts van von
Bodelschwingh, den man, die alle ellendigen liefhad.
Het plaatsje links blijft nog open voor een kiekje
van Ds. Fernhout, Ds. Schilder, de professoren Kuyper
en Hepp, benevens Ds. Brussaard, zoodra deze vijf
„homogeenen(?)“ óók eens op deze wijze vereeuwigd
zijn geworden.

Ja, ik heb ook graag portretten. Op mijn stu-
deerkamer hangt een kiek van geheel de theol.
school van Apeldoorn en Heine hangt er en Erasmus
en Ihsen en Gezelle en Marx en Willem van
Oranje en nog wel de een of ander. Maar ik heb
geen rechter- noch linkerzijde. Ik kan het niet
helpen: dat Dr G. wel schapen rechts en bokken
links denkt, en in het midden den man, die
alle ellendigen liefhad, dat is een accuratesse, die
bewonderenswaardig is, maar die meer onderschei-
dingen aanneemt en uitsprekt, dan velen, die niet
zoo heel veel hardop over de eenheid spreken.

En nu voor het laatste: aan weerskanten van den
dijk zal men elkaar niet vinden noch beroepen,
tenzij men eerst van elkaar, dat wil heusch zeggen,
oek van de Asser bokken, begint te gelooven, dat
zij de breede waarheid willen, breed, maar — de
waarheid. En achter die worsteling ligt geen ver-
doemen van anderen, want de belijnden zijn vaak
in de praktijk, wat de personen betreft, de ver-
draagzaamsten, maar daar achter ligt de worsteling
om, voor eigen leven, uit het bewust aanvaarden
van de waarheid, die men belijdt, de zekerheid
te winnen, dat men zal staan niet links, maar
rechts, niet zoozeer van Von Bodelschwingh, maar
van Jezus Christus. Er zijn geen toevalligheden,
bij Hem. Hij is en blijft de crisis over allen en alles.

Ook in Assen heeft men ZIJN ellendigen lief. Het
ging niet alleen tegen enkele predikanten, het
was vooral vóór de schapen der kudde, Dr Gun-
ning! Men had deze ellendigen lief, om in bijbel-
taal te spreken.

Kwestie-Brussaard.

Het overzicht over de kwestie-Brussaard heb ik
reeds stopgezet, omdat de zaak te lang in hetzelfde
stadium bleef. Maar thans moge besloten worden,
voor wat den status quo betreft, met een opmer-
king van Ds P. v. Dijk in de Kroniek van het „Geref.
Theol. Tijdschrift“. Deze schrijft:

De zaak van Ds Brussaard bracht vele pennen in be-
weging. Wie verwacht had dat hij reeds aanstonds na
zijn onderteekening van de besluiten van de Synode de
consequentie getrokken had, van ontslag te nemen als
mede-redacteur van „Woord en Geest“, werd teleur-
gesteld. Het is jammer, dat hij in het laatste Januari-
nummer van dat blad nog eens rekenschap van zijn
daad gaf op een wijze, die teleurstelling wekken moet
bij degenen die verblijd waren, dat hij voor onze kerken
behouden bleef; en die hij de Bezwaarden al evenmin
tot enthousiasme aanleiding zal geven.

Na de mededeeling van de Redactie dat de verklar-
ing van Ds Brussaard naar haar voorkwam in strijd
moet geacht worden met den geest van het blad,
was het nog te gemakkelijk geweest, voorloopig — tot
die geest misschien een andere geworden was — te
abdiceren.

De kerken, met welker besluit zich Ds Brussaard
homogeen had verklaard, hadden er recht op, dat hij
zalks nu ook toonde, door niet een blad te steunen, dat
actie voert tegen die kerken. Het geschokte vertrouwen
moet eenigen tijd hebben om weer tot rust te komen.
Niemand heeft gedacht dat Ds Brussaard een amore
er toe is overgegaan zich te conformeren, — dat be-
hoefde ook niet, — maar zijn verklaring in „W. en G.“
van 28 Januari was niet dienstig om de zaak helderder
te maken. De verwachting die men koesterde was niet
een breed ingezonden stuk dat tot vraagtekens aan-
leiding geeft, maar een enkele daad: zich terugtrekken
uit de redactie van een blad, welks geest uitgedrukt
anti-Assen is.

Anti-Assen. Ja. Ook: anti-gereformeerde kerken.
En anti nog meer, dat we maar laten rusten, zoo-
lang de redacteurs van dit blad zich vergenoegen
met het verknippen van wat opponenten zeggen,
zooals nog onlangs Ds Buskes deed, en hardhaafde,
ook na waarschuwing van bevriende zijde en zelfs,
nadat Dr de Pater zich een journalistieken roes
had gedronken, waaraan hij niets helpen kon, maar
Ds Buskes des te meer.

K. S.

BOEKBESPREKING.

Dr A. Kuyper Jr. „Van het Koninkrijk der
Hemelen.“
Kampen. — J. H. Kok.

Dit boek (306 blz., compres gedrukt) geeft de artikelen,
die dr Kuyper van Rotterdam schreef in „De Heraut“ op
de voorpagina. Hier en daar is, gelijk de auteur vooraf
meedelt, eenige correctie aangebracht en is ook een en-
kele gedachte breedvoeriger behandeld. Het werk bevat
een historisch en een leerstellig gedeelte. Het boek van
dr Kuyper voldoet geheel aan de eischen, die mogen ge-
steld worden aan in goeden zin populaire lectuur, welke
aan ons gereformeerde volk in concreten vorm de uit-
werking wil doen zien van theologische grondgedachten.
Het begrip „koninkrijk der hemelen“ is voor zeer velen
nog zeer vaag; de nadere uitwerking daarvan kan het
denken en ook het leven van de christenen niet anders
dan voordeelig beïnvloeden. Dat de Prediker een geschrift
van Salomo is, waarin hij „bekomen van de dronken-
schaps des zwijmelwijn“ (de vele heidensche vrouwen)

¹⁾ Hoogerkerkelijk Protestantisme. 78. 153.